

Stratejik Yönetim Literatüründe İş Etiğinin Örüntüsü Nasıl Gelişiyor? Türkiye'deki Akademik Çalışmalar Üzerine Bir Araştırma

Mehmet Ali KÖSEOĞLU*

Minot State Üniversitesi

Kemal KARAYORMUK**

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Mehmet BARCA***

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Öz

Bu araştırma, Türkiye'de stratejik yönetim literatürüne yapılan akademik katkılarda iş etiğinin gelişiminin nasıl olduğu sorusuna cevap aramaktadır. Bu amaçla ülkemizde yayımlanan stratejik yönetim kitapları, ulusal yönetim ve organizasyon kongre kitapları, www.asosindex.com veri tabanındaki ilişkili makaleler ve yüksek lisans/doktora tezlerinden elde edilen çalışmalar bibliyometrik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Taramalar süresince 8 stratejik yönetim kitabı, 1 bildiri, 1 doktora tezi bulunmuştur. Ancak direkt olarak bu konuda yazılan herhangi bir makale tespit edilememiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda Türkiye'deki stratejik yönetim literatüründe iş etiğine ilişkin önemli bir ilerlemenin olmadığı ve bu alanda önemli bir boşluğun varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmanın sonunda gelecekte neler yapılabileceği ve bunun önemi değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

İş Etiği, İş Ahlakı, Etik Kodları, Stratejik Yönetim, Strateji.

* **Sorumlu Yazar: Dr. Mehmet Ali KÖSEOĞLU** yönetim ve strateji alanında doçenttir. Çalışma alanları arasında stratejik yönetim, bilgi yönetimi, kriz yönetimi ve aile işletmeciliği yer almaktadır. İletişim: Doç. Dr. Mehmet Ali Köseoğlu, Minot State University, College of Business, Department of Business Administration, Minot, ND, USA. Elektronik posta: mehmet.koseoglu@minotstate.edu, trmaliktr@yahoo.com Tel: +1 701 858 3255.

** Dr. Kemal KARAYORMUK yönetim ve organizasyon alanında yardımcı doçenttir. İletişim: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sultan Dağı Meslek Yüksek Okulu, Afyonkarahisar, Türkiye. Elektronik posta: kyormuk@aku.edu.tr.

*** Dr. Mehmet BARCA yönetim ve organizasyon alanında profesördür. İletişim: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Cinnah Yerleşkesi, Ankara, Türkiye. Elektronik posta: barcamehmet@gmail.com.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de stratejik yönetim bağlamında yapılan akademik çalışmalarda iş etiği kuramlarının ve araştırmalarının gelişiminin nasıl olduğu sorusuna cevap aramaktır. Daha özelden araştırma ile *i*) stratejik yönetimde iş etiğinin hangi konularının ele alındığı, *ii*) stratejik yönetimin hangi konularının iş etiğiyle araştırıldığı, *iii*) stratejiyi tanımlamada iş etiğinin gelişimini araştıran çalışmaların varlığı ve içeriği ve *iv*) son olarak iş etiği kuramları ile stratejik yönetim yaklaşımlarının bağdaştırılmasını tartışan çalışmaların varlığı ve içeriği sorgulanmaktadır. Böylece spektrumun iki ucunda yer alan bu kavramları birlikte ele alan araştırmalar değerlendirilerek iş etiğinin stratejik yönetimle olan bağının ne olduğu ortaya çıkarılmaktadır.

İş dünyasında doğal olarak hem yükselişler hem de düşüşler yaşanmaktadır. Bu yükselişlerde ve düşüşlerde işletmenin başarısı veya başarısızlığı uyguladığı strateji ile ilişkilendirildiği gibi genel olarak yaşanan başarısızlıkların arkasından “etiksel konular” tartışma ve araştırma konusu olmaktadır. Dolayısıyla son yıllarda yönetim literatüründe işletmelerin başarısında veya başarısızlığında rol oynayan faktörlerin neler olabileceğini tartışan iki akademik alan dikkati çekmektedir. Bunlardan birisi stratejik yönetim bir diğeri de iş etiğidir. Ülkemizde hem stratejik yönetim alanında (Barca ve Hızıroğlu, 2009; Duman, Kalemci ve Çakar, 2005) hem de iş etiği alanında (Özdemir, 2009) yapılan akademik çalışmalar özellikle 2000’li yıllardan sonra artış göstermiştir. Ayrıca bu iki alan ayrı birer disiplin olarak veya birlikte ele alınarak (Stratejik yönetim kitapları, örneğin Ülgen ve Mirze, 2007) lisans ve lisansüstü programların vazgeçilmez konumuna ulaştığı söylenebilir.

Ülkemizde stratejik yönetim alanında yapılan çalışmaların genel bir görünümünü ortaya koyan bazı akademik çalışmalar söz konusudur (Barca ve Hızıroğlu, 2009; Dalyan, 2002; Duman ve ark., 2005). Bu çalışmalardan Duman ve arkadaşları 1980-2005 yılları arasında stratejik yönetim alanında yayımlanmış, yazarı Türk olan makalelerde ve Türkiye’deki işletme, yönetim ve strateji kongrelerinde sunulan stratejik yönetim bildirilerinde stratejik yönetim kavramına nasıl bir anlam yüklendiğini araştırmıştır. Barca ve Hızıroğlu, 2000-2008 yılları arasında yapılan ulusal yönetim ve organizasyon kongrelerindeki bildirilerden hareketle stratejik yönetimin entelektüel yapısını değerlendirmişlerdir. Dalyan,

stratejik yönetim alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerini irdelemiştir. İş etiğii konusunda bu çalışmalara benzer bir çalışma tespit edilememiştir.

Diğer taraftan Türkiye'deki iş etiğii alanında yapılan çalışmaları gösteren bir çalışma Özdemir (2009) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada iş etiğii alanında kitap, tercüme kitap, dergi ve raporlara ilişkin bilgiler sıralanmıştır. Ayrıca Eğri ve Sunar (2010) tarafından yapılan çalışmada da kamu, özel sektör ve sivil toplum bağlamlarında ele alınan çalışmaların bulunmasına rağmen akademi- de meydana gelen gelişmeler değerlendirilerek iş etiğii alanındaki durum tespit edilmemiştir.

Batı'daki yönetim literatüründe ise hem iş etiğii (Chan, Fung ve Yanu, 2009; Ma, 2009; Talukdar, 2011) hem de stratejik yönetim literatürünü değerlendiren (Nerur, Rasheed ve Natarajan, 2008) birçok çalışma söz konusudur. Ancak stratejik yönetim alanında etik konularında çalışmanın var olması gerektiğini savunan birçok çalışma (Freeman, 1984; Gilbert, 1995; Hosmer, 1994; Singer, 1994) olmasına rağmen bu konudaki gelişimi açık bir şekilde araştıran ancak birkaç çalışmanın var olduğu tespit edilmiştir. Lemke ve Driscoll (2009) ve Geiger (2010) tarafından yapılmış olan çalışmalarda stratejik yönetim kitaplarında yer verilen iş etiğine ilişkin bölümler incelemeye tabi tutulmuştur. Robertson (2008) yaptığı çalışma ile *Strategic Management Journal* dergisinin 1996-2005 yılları arasındaki sayılarında iş etiğine ilişkin araştırmaları incelemiştir. Bu çalışma ile stratejik yönetim literatüründe iş etiğii çalışmalarının artışta olduğu ancak araştırma alanlarının sınırlı olduğu belirtilmektedir. Elms, Brammer, Harris ve Phillips'in (2010) yaptığı çalışmada da bu iki alanın ilk olarak benzerliklerle hareket ettiği daha sonra ayrıldığı ve sonra tekrar birbirine yaklaştığını belirtmekte olup, bu iki alanın birlikteliğinin gelişebileceği alanlar paydaş teorisi (stakeholder theory), yönetimsel yeti (managerial discretion), davranışsal strateji (behavioral strategy), uygulama olarak strateji (strategy as practice) ve çevresel sürdürülebilirlik (environmental sustainability) olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmalarda stratejik yönetimde iş etiğinin ve iş etiğinde stratejik yönetimin gelişimi, stratejiyi tanımlamada iş etiğinin etkisi ve bununla birlikte iş etiğii kuramları ile stratejik yönetim yaklaşımlarının bağdaştırılması net bir şekilde ele alınmamıştır. Bu bağlamda belirtilen konulardaki ilerlemelerin

devam edebilmesi amacıyla hem uluslararası hem de ulusal literatürde daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Yapılan bu çalışma da konuyu ulusal bağlamda ele alarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın genel anlamda yönetim, daha özeldede stratejik yönetim ve iş etiği literatürlerine yapacağı en önemli katkı bu iki alandaki birlikteliğin sınırlarının ortaya çıkarılmasıdır. Böylelikle işletmelerin başarısını veya başarısızlığını tanımlamada akademisyenlerin stratejik yönetim ve iş etiği çerçevesinde gelecekte neler yapabilecekleri konusu da tartışılmış olacaktır.

Bu çalışmanın amacına ulaşması için ülkemizde yayımlanan stratejik yönetim kitapları, ulusal yönetim ve organizasyon kongre kitapları, www.asosindex.com veri tabanındaki ilişkili makaleler ve yüksek lisans/ doktora tezlerinden elde edilen çalışmalar bibliyometrik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Bundan sonraki bölümlerde çalışma üç bölüm olarak organize edilmiştir. İlk olarak strateji ve etik kavramlarının birlikteliği ve strateji ve etik konularını ele alan araştırmalar ayrıntılı olarak değerlendirilmiş olup ikinci bölümde araştırmanın tasarımına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde de bulgular değerlendirilerek, elde edilen bulgular ışığında gelecek için neler yapılabileceği konusunda yaklaşımlar sunulmuştur.

Strateji ve Etik

Strateji ve Etik Kavramlarının Birlikteliği

İşletmeler, faaliyette bulunduğu endüstri yapısına veya kaynaklarına göre kazan-kazan/kazan-kaybet yaklaşımlarını sergileyerek sürekliliklerini sağlamak isterler. Bu bağlamda içerisinde hem iş birliği hem de yenme/yok etme arzusu barındıran bir diğer ifadeyle başarının teorisini tanımlayan “strateji” kavramını kullanırlar. Askerî terminolojiden iş dünyasına adapte edilen bu kavram, işletmelerin elinde bulundurduğu bütün maddi/manevi olanakları kazanmak için organize ederken, neyin doğru neyin yanlış olduğunu belirli yaklaşımlar çerçevesinde değerlendiren etik kavramını da potansiyel durumlara göre kapsar veya görmezden gelir. Dolayısıyla stratejik düşünce ve etiksel düşünme

odaklı geliştirilen strateji, etik ve uygulamaları arasında önemli bir köprü niteliğİ taşımaktadır (Hansen ve Smith, 2006). Ancak iş etiğine ilişkin araştırmalar iş dünyasında ve yönetim literatüründe hâkim bir rol üstlenmesine rağmen, strateji ve stratejik yönetim alanında önemli bir eksikliğın olduğu görölmektedir (Miles, 1993; Robertson, 2008). Bunun nedeni olarak da strateji kavramının bencilliğİ, nüfuz etmeyi, uygulamayı ve modernliğİ kapsamayı gösterilebilir (Singer, 1994).

Literatürde stratejinin “ne” ve “nasıl” olması gerektiğini tartışan yaklaşımlar genel olarak iki ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan ilki “pozisyon yaklaşımı”dır. Diğeri de “kaynaklara dayalı yaklaşım”dır. Bu yaklaşımların etik ile ilişkisinin araştırılmasında iki akımından söz edilmektedir. Bunlardan birisi, etik ve işletmenin toplumsal sorumluluğunun işletmenin performansı üzerinde nasıl bir etkisi olduğu ile ilgilenmektedir. İkinci araştırma akımı da sosyal problemlerin yönetimi alanıdır. Bu bakış açısında sosyal problemler, bir işletme çevresinin önemli bir yönlendiricisi olarak görölmektedir (Miles, 1993). Buna bağılı olarak “pozisyon ve kaynaklara dayalı” strateji yaklaşımları etiksel olarak değerlendirebilmek için iki farklı özel sorun etrafında odaklanılmaktadır (Vogel, 1991). Birincisi, niyete karşın sonuç konusudur. Bu konu, herkesin kendi çıkarlarının peşinde koşması durumunda, toplumun refahının maksimuma çıkarılmasının söz konusu olacağıdır. Dolayısıyla, bir işletmenin niyeti yalnızca kendi kazançlarını artırmak iken, sonuç herkes için yararlı etkilerin ortaya çıkması olabilir. Bu kısmen doğru değerlendirilmektedir. Piyasa ekonomileri bireylerin çoğunluğı için hem zenginliğın hem de güvenliğın artırılması bakımından iyi bir performans sergilemektedirler. Bu durum tartışmalı da olsa hayatın genel kalitesini arttırmaktadır. Ancak sosyal refahın artırılması anlamına gelmemektedir. Bu nedenle birçok insan, bencil niyetler etrafında oluşturulmuş sistemlerden rahatsız olmaktadır. Bu korkunun bazı temelleri bulunmaktadır. Ayrıca niyetlerin yanı sıra sonuçlar da işletmelerin stratejilerinin faydalı bir ölçütüdür.

İkinci özel konu, özel kazanç ile toplumun sağlayacağı fayda arasındaki tercihlerdir. Buradaki soru, zenginliğın dağılımı ile ilgilidir. Kazanç yalnızca çok çalışmanın karşılığı olan ödöl olarak görülebilirken, toplumun

her zaman bu kazancı başka birisine zarar vermek uğruna yapılmaması gerektiğine dikkat etmektedir. Bu, işletmenin ürününü ya da hizmetini alan müşteriler kazanırken işletme de satışlarından kazanç elde etmektedir. Aslında gerçekte her zaman durum böyle olmamaktadır. Bu şekilde olduğu için kişisel kazanımların kamusal fayda ile kıyaslanması herhangi bir kazanç elde etme planının haklılığının faydalı bir ölçütünü sağlamaktadır (Miles, 1993).

Bu kriterlere göre pozisyon yaklaşımını şöyle değerlendirebiliriz. Pozisyon yaklaşımı bir işletmenin kârlılığının rekabetle başa çıkabilme yetisine bağlı olduğunu iddia etmektedir. Bu nedenle, işletmelerin kendileri için uygun rekabet şartlarına sahip piyasaları seçmeye çalıştığını ileri sürmektedir. Ayrıca bir işletmenin diğer işletmeler arasındaki rekabeti yöneten temel güçlere nasıl tepki vereceğini öğrenmeye çalıştığını belirtmektedir. Aynı zamanda bu yaklaşım, işletmenin kendisini bu güçlere karşı savunmanın yollarını araması ve mümkün olan yerlerde bunları çıkarları için etkilemeye çalışması gerektiğini savunmaktadır. İşletmeler bu tür uygulamalarla, kişisel çıkar amaçlı kazanımları daha geniş topluluklar için faydalı sonuçlara dönüştürme yönünde faaliyet gösteren güçleri değiştirmeye ya da devre dışı bırakmaya çalışmaktadırlar. Yumuşak bir akış içinde işlev görmelerine izin verilmezse, piyasa güçleri düzgün bir biçimde çalışmaz. Böylece bireysel çıkar hedefli davranışın kazanımları yok olabilir. Bu nedenle, bu yaklaşımın başarısı niyetlere karşın sonuçların etiksel kriterlerini ihlal edebilme yetisine bağlı bulunmaktadır.

Rekabetçi baskıların göz ardı edilmesi de, ikinci kriter (bireysel kazanç karşın kamusal fayda) meydan okumak anlamına gelmektedir. Bu kriter göre kazanç, yalnızca bir işletmenin topluma değerli bir şey önermesi durumunda elde edilebilmektedir. Böylece her iki taraf da kazançlı çıkmaktadır. Fakat pozisyon yaklaşımında, fiyatların şişirilmiş düzeylerde tutulabilmesi için rekabetçi baskılardan kaçınmak öngörülmektedir. Eğer başarılı olursa işletmeler, eşit düzeyde topluma katkıda bulunmadan kazanç sağlayabilmektedir. Diğer bir ifadeyle bunlar tekeli kazanımlar olarak düşünülür. Bunlar topluma iki şekilde daha büyük zararlar vermektedir. Birincisi zenginliğin dağılımını yapay bir biçimde saptırmakla ve diğeri de fiyatları yüksek tutmak için üretim üzerinde gerekli

olan sınırlamadan dolayı toplum için “ölü ağırlık” kaybına yol açmaktadır. Böylece, kamusal faydayı feda etme pahasına kazanç elde etmeye çalışılmaktadır.

Miles (1993), pozisyon yaklaşımının etiksel açıdan uygun olmadığını belirtmektedir. İki yaklaşım ele alındığında, yukarıda bahsedilen endişelerin etik ve strateji için oldukça iç karartıcı bir resim çizdiğini iddia etmektedir. Ancak Foss (1997) da, pozisyon yaklaşımının bütün tartışmalarında endüstriyel organizasyonları ele almasına rağmen, dinamik gerçek zenginlikte fırsatların keşfedilebilmesi için işletmelerin performansları ile ilgilendiğini belirtmektedir. Pozisyon yaklaşımı, bazı işletmelerin diğer işletmelere göre daha yenilikçi ve randımanlı olabileceğini vurgulamaktadır. Başka bir ifadeyle işletmeler daha önce var olmamış ürün veya üretim süreçlerini keşfedebileceklerini söylemektedirler. Buradaki problem, pozisyon yaklaşımının benimsediğı ifade üslubunun, bu temel anlayışların bastırılma etkisine sahip olmasıdır. Bu nedenle, stratejinin giriş bariyerleri ve monopol pozisyonların oluşturulmasına neden olabileceğı düşünölmektedir.

Kaynaklara dayalı yaklaşımı ele aldığımızda bu iki kritere göre çıkan sonuçlar şöyledir: Kaynaklara dayalı yaklaşımda kazanç elde etme işletmenin içerisinde başlamaktadır. Amaç maliyetleri düşürmek, kaliteyi yükseltmek ya da başka bir biçimde diğer işletmelerin sunamadığı şeyleri sunmak için işletmenin kendine özgü varlık ve yetilerini geliştirmektir. Bu biçimde kazancın peşinde koşarak işletmenin kişisel çıkar hedefli davranışları daha büyük toplum için pozitif sonuçlara neden olmaktadır. İşletmeler, kendilerine fayda elde etmeyle ilgili olmasına karşın, kaynaklara dayalı yaklaşım bu kazançlara giden yolun piyasaya benzersiz bir şey sunmakta yattığını önermektedir. Böylece işletmeyi, bireysel çıkarlar için fayda aramaya, kendisinin yanı sıra topluma bir değer katma arayışına yönlendirecektir. Eğer başarılı olursa hem işletme hem de toplum kazançlı çıkacaktır. Eğer başarısız olursa toplum daha önce olduğundan kötü olmayacaktır. İşletmenin kişisel çıkarları doğrultusundaki arayışı bir zarara yol açmayacaktır.

Kaynaklara dayalı yaklaşım ayrıca bireysel kazanıma karşın kamusal fayda kriterinden de iyi bir biçimde faydalanmaktadır. Bu yaklaşım, toplumun bir şeyler kazanması karşılığında işletmenin kazanç elde edebileceğini ima etmektedir.

Eğer, piyasa işletmenin farklılık arz eden teklifini değerli bulursa işletme, artan satışlar ya da daha yüksek fiyatları sürdürebilmesi vasıtasıyla kazanç elde edebilecektir. Bu durumda toplum işletmenin önerdiği şeyin değerli olduğunu düşündüğü sürece ve işletme bunu sunmada başarılı olduğu sürece devam edecektir. Eğer toplum işletmenin sunduğu hizmete yüksek değer atfetmekten vazgeçerse ya da diğer işletmeler, işletmenin eşsiz sunumunun üstesinden gelebilirse yani taklit edebilirse bu durumda, işletmenin kazanımları normal düzeye inecektir (Miles, 1993).

Bu değerlendirmeler ışığında strateji ve etik arasındaki dengenin ne kadar hassas bir konu olduğu görülmektedir. Bu bağlamda alanın bu konuları irdeleyen birçok çalışmaya ihtiyacı olup, bundan sonraki bölümde bu alanın gelişimine katkı sağlayan çalışmalar değerlendirilecektir.

Strateji ve Etik Birlikteliğini Araştıran Çalışmalar

Strateji ve etik birlikteliğini araştıran çalışmaları, uluslararası alanda yapılan araştırmalar ve ulusal alanda yapılan araştırmalar olmak üzere iki başlık altında değerlendirmek, hem bu alandaki gelişimin değerlendirilmesi hem de bu çalışmanın hedefine ulaşması için önemli ipuçları sağlayacaktır. Bu nedenle aşağıda bu başlıklar altında konular ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Uluslararası alanda yapılan çalışmaları huni yaklaşımı (funnel approach) ile değerlendirebiliriz. Bir diğer ifade ile iş etiği alanını değerlendiren çalışmalardan başlayarak daha özele indirgenen iş etiği ve strateji birlikteliğini ele alan çalışmaların değerlendirilmesi alandaki gelişimi takip etmeyi kolaylaştıracaktır.

Chan ve arkadaşları (2010) iş etiği literatürünü yönlendiren 10 dergide (Tablo 1) 1999-2008 yılları arasında yayımlanan 4.200 makaleye katkı sağlayan akademisyenler ve kurumlar bağlamında değerlendirmişlerdir. Ülke bazında 67 farklı ülkeden katkı sağlanırken İlk 100 kurumun % 22'sinin "dinsel odaklı" kurumlar olduğu tespit edilmiştir. Bu kurumlar Orthodox Protestans, the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, Baptist, Jewish and Roman Catholic'tir. Buna göre iş etiği araştırmaları önemli derecede

değer sistemi veya dinî inançlar temelinde kurumların misyonları tarafından yönlendirilmektedir. Akademisyenler bazında yapılan değerlendirme de Amerika Birleşik Devletleri'nin kurumlarındaki profesörlerin önemli katkılarının olduğu belirtilmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulguların bir kısmı aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 1.

Chan ve Arkadaşlarının (2010) Araştırmasından Elde Edilen Bulgular

Araştırma Kapsamına Alınan Dergiler

Business and Society

Business Ethics: European Review

Business Ethics Quarterly

Business and Society Review

Ethics and Information Technology

Ethical Theory and Moral Practice

International Journal of Value Based Management

Journal of Business Ethics

Journal of Markets and Morality

Teaching Business Ethics

Alana Katkı Sağlayan Akademisyenlerin Hangi Kıttadan Olduklarına Göre Dağılımı

Kıta	Yüzde
Kuzey Amerika	55,9
Avrupa	25,3
Asya-Pasifik	8

Alana Katkı Sağlayan Akademisyenlerin Hangi Ülkeden Olduklarına Göre Dağılımı

Ülke	Makale Sayısı
Amerika Birleşik Devletleri	567
İngiltere	109
İspanya	45
Kanada	41
Almanya	35
Avustralya	31
Tayvan	23
Hollanda	16
Türkiye	14

Alana Önemli Katkı Sağlayan Akademisyenler

Herman Tavani

Daryl Koehn

Antonio Argandona

Geoff Moore

Thomas Hemphill

Ma (2009) iş etiğinin 1997-2006 yılları arasındaki gelişimini değerlendirmek amacıyla SSCI (Social Sciences Citation Index) indeksinde yayımlanan dergilerdeki makalelerin başlığında ve anahtar kelimelerinde “business ethics,

corporate ethics, social responsibility, social performance, corporate citizenship, social responsiveness” kelimelerini tarayarak elde ettikleri 643 makaleyi atıf analizi ile incelemiştir. Bu makalelerde toplam 21.952 kaynakça kullanılmış olup dergi elde edilen bulguların özeti aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Bu sonuçlarda ilk beş yıl ile ikinci beş yıl arasında Kuhn’un (1962) belirttiği gibi önemli paradigmatik değişimlerin olduğu görülmektedir. İlk beş yılda daha çok etiksel karar verme teorisi ve iş etiğini anlamaya yönelik teorik çerçeve tartışılırken ikinci beş yılda kurumsal sosyal sorumluluk ve işletme performansı konularına uygulama bağlamında değinilmektedir.

Tablo 2.
Ma (2009) Araştırmasından Elde Edilen Bulgular

En Çok Atıf Alan Dergilere Göre Dağılım	
Dergi Adı	Atıf Sayısı
Journal of Business Ethics	3.013 atıf
Academy of Management Review	548 atıf
Academy of Management Journal	289 atıf
Business Ethics Quarterly	253 atıf
Journal of Marketing	231 atıf
Strategic Management Journal	167 atıf
California Management Review	162 atıf
Business and Society	160 atıf
Harvard Business Review	140 atıf
En Çok Atıf Alan Yazarlar ve Çalışmaları	
Yazarlar	Çalışmaları
1997-2001 Yılları Arasında	
Friedman (1970)	The social responsibility of business is to increase its profits
Ferrell ve Gresham (1985)	A contingency framework for understanding ethical decision making in marketing
De George (1987)	The status of business ethics: Past and future
Freeman (1984)	Strategic management: A stakeholder approach
2002-2006 yılları arasında	
Carroll (1979)	A three-dimensional conceptual model of corporate performance
McWilliams ve Siegel (2001)	Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective
Freeman (1984)	Strategic management: A stakeholder approach
Wood (1991)	Corporate social performance revisited

Tseng, Duan, Tung ve Kung (2010), SSCI ve SCI indekslerinde taranan üç derginin (Ethics, Ethics & Behavior, Journal of Business Ethics) 1997-2006 yılları arasında yayımlanan makalelerini incelemiştir. Bu tarama sonucunda 3.059 makale ve 85.000 atıf elde etmişlerdir. Buna göre en çok atıf alan dergilerin sıralaması şöyledir: Academy of Management Review (614), Journal of Business Ethics (507), Journal of Marketing (173), Journal of Applied Psychology (156),

Journal of Macromarketing (130). Bu çalışma ile alanda üç önemli faktörün söz konusu olduğı vurgulanmaktadır. Bunlar şu şekildedir: *i*) Etik ve etik olmayan karar verme, *ii*) kurumsal yönetim ve firma performansı, *iii*) etiksel prensipler ve davranış kodları.

Uluslararası literatürü taramalar sonucunda strateji ve iş etiğı alanında yapılan çalışmaları makale bazında değerlendiren Robertson'un (2008) çalışması elde edilmiştir. Bu çalışma 1996-2005 yılları arasında Strategic Management Journal dergisinde yayımlanan makalelerin tamamını "iş etiğı" çerçevesinde değerlendirmektedir. Bunun sonucunda 23 makale elde edilmiştir. Bu 23 makalede etiğı odaklı niteleyici çalışmaların konusu corruption, morality, reputation management, corporate social responsibility, glass ceiling/gender equality, ethical decision-making, white-collar crime, insider trading, environmental issues (natural environment), codes of ethicsde çerçevesindedir. Etik odaklı niteleyici olmayan konular olarak da layoffs, downsizing, CEO compensation, anti-dumping legislation (financial dumping), organizational commitment, business risk, organizational slack, patent litigation, religion, takeovers, social capital, corporate governance, risk-taking, firm survival, bankruptcy konularının ele alındığı belirtilmektedir. Bu çalışmada ayrıca elde edilen 23 makalenin tematik olarak hangi alana girdiğini de incelenmiştir. Buna göre 7 makale çevre yönetimi konularına, 5 makale etik politikaları ve planlama konularına, 4 makale reputation yönetimine, 3 makale beyaz yakalı suçlara, 2 makale corruption ve uluslararası pazar analizine ve iki çalışma da iş etiğı araştırmalarının değerlendirilmesine girmektedir.

Geiger (2010) ve Lemke ve Driscoll (2009) de stratejik yönetim kitaplarında iş etiğı içeriğinin nasıl geliştiğini araştırarak bu alana önemli katkılar sunmaktadır. Bu çalışmalarda genel olarak stratejik yönetim kitaplarının baskılarında etik konusunun varlığının hâlâ düşük ancak içeriğı bakımından artışın olduğu tespit edilmiştir. Çalışmalarda ayrıca stratejik yönetim kitaplarının etik içeriğinin belirsiz olduğu ve bu alanda yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Diğer taraftan strateji ve etik konusunun birlikteliğini ele alan çok önemli çalışmalar söz konusudur. Uluslararası literatürde strateji/stratejik yöne-

tim süreci unsurları ve iş etiği konusunu inceleyen çok önemli çalışmalar bulunmaktadır (Behnam ve Rasche, 2009; Freeman, 1984; Gilbert, 1986; Hosmer, 1994; Husted ve Allen, 2000; Robertson ve Crittenden, 2003). Bu çalışmalarda strateji ve etik arasında önemli bir ilişkinin olduğu ve bu ilişkide dengelerin yönünün işletmelerin geleceğini nasıl şekillendirebileceği ayrıntılı olarak tartışılmaktadır. Bununla birlikte bu çalışmalar gelecekte strateji ve etik birlikteliğinin nasıl araştırılması gerektiği konusunda da yeni yaklaşımlar sunmaktadırlar.

Uluslararası çalışmaları strateji ve etik bağlamında değerlendirdiğimizde çok az sayıda Strategic Management Journal dergisine atıf olduğu ve işletme performansı dışında stratejik yönetim konuları ile etiğin çok fazla ele alınmadığı söylenebilir. Bununla birlikte etik çalışmalarının kurumların din anlayışı çerçevesinde misyonlarına odaklanması nedeniyle stratejik yönetimin bir aracı olarak kullanıldığı söylenebilir.

Ulusal alanda yapılan çalışmaları belirlemek amacıyla yapılan taramalarda iş etiği literatürünü değerlendiren iki çalışma bulunmuştur. Bu çalışmada ülkemizde yapılan çalışmalar 7 başlık altında (ahlak/etik ile ilgili genel literatür, iş ahlakı/iş etiği ile ilgili literatür -a) işletmecilik ahlakı literatürü, b) meslek ahlakı literatürü, c) çalışma ahlakı literatürü-, sosyal sorumluluk ile ilgili literatür, çevre ve iş ahlakı ile ilgili literatür, Kamu Yönetimi ve iş ahlakı ile ilgili literatür, dinî değerler ve iş ahlakı ile ilgili literatür, ahil lonca teşkilatları ve iş ahlakı ile ilgili literatür) sınıflandırılarak değerlendirilmiştir (Özdemir, 2009). Bu çalışmada iş etiği alanında kitap, tercüme kitap, dergi ve raporlara ilişkin bilgiler sıralanmıştır. Bununla birlikte Eğri ve Sunar (2010) tarafından yapılan çalışmada da kamu, özel sektör ve sivil toplum bağlamlarında 11 kişiyle yapılan yarı yapılandırılmış mülakat sonucunda ülkemizdeki iş etiği literatürünün gelişimi değerlendirilmiştir.

Ülkemizde strateji ve etik ilişkisini direkt olarak araştıran bir tane doktora tezinin olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma ile işletmelerin etik kodları ne olursa olsun, bunu ne kadar rekabet stratejilerine yansıttıklarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda çalışmada İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören işletmelerin tutumları araştırılmıştır. Etik kodlarının rekabet stratejile-

rine etkilerini belirlemeye yönelik keşfedici amaçla yapılan faktör analizinde sekiz ayrı etkileme olduğu tespit edilmiştir. Bunlar; faydacı rekabet stratejileri, karşılığa odaklı rekabet stratejileri, kültür odaklı rekabet stratejileri, piyasa belirleyici rekabet stratejileri, sömürgeci rekabet stratejileri, etik çerçevele rekabet stratejileri, çatışmayı minimize eden rekabet stratejileri, tüm paydaşlara dayalı rekabet stratejileridir.

Ülkemizde iş etiğı alanında yapılan çalışmaları değerlendiren çalışmalar yanında iş etiğı ve strateji literatürünü değerlendiren çalışmaların çok az olduğu ve buna bağılı olarak bu alanda önemli bir boşluğun olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda ülkemizdeki genel olarak iş etiğı konularındaki daha özede strateji-iş etiğı konularındaki akademik çalışmalara yön verebilmek amacıyla bundan sonraki bölümlerde yapılan araştırmaya ve sonuçlarına ilişkin bilgiler verilmektedir.

Araştırmanın Tasarımı

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ülkemizde, stratejik yönetim ve iş etiğı arasındaki ilişkinin nasıl tartışıldığını ele alan bu çalışma ile (i) stratejik yönetim ders kitaplarının iş etiğini ele alışının (ii) ülkemizde yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin bu ilişkiyi nasıl tartıştığının (iii) bilimsel makalelerin bu konuda nasıl bir ilerleme sağladığının ve (iv) ülkemizde düzenlenen yönetim ve organizasyon kongrelerinde bu konudaki ilerlemelerin ne yönde olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma, ülkemizde stratejik yönetimde iş etiğinin nasıl bir örüntü içerisinde olduğunu ortaya çıkaran ilk çalışmalardan biri olup gelecekte bu konuda neler yapılabileceğı konusunda önemli yönlendirmeler yapmaktadır.

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için, akademik kitaplar için internetten taramalar yapılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Akademik makaleler www.aso-sindex.com veri tabanından yararlanılarak tespit edilirken, ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri de www.yok.gov.tr adresinden yararlanılarak elde edilmiştir. Yönetim ve Organizasyon Kongresi'ne ait bildiler kongre kitaplarından tarama yapılarak tespit edilmiştir. Bu araştırmalarda “strateji, stratejik yönetim, etik ve iş etiği” anahtar kelimeleri kullanılarak taramalar gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın amacına ulaşabilmesi için bibliyometrik analiz kullanılmıştır. Bibliyometrik yöntemde, özellikle akademik bir alanda yapılmış çalışmaların belirli özellikleri analiz edilerek (örneğin; yıllar itibarıyla yayımlanan bilimsel eser sayısı, hangi konuların daha çok çalışıldığı, hangi üniversitelerin alana daha çok katkı yaptığı, eserlerin yazar sayısı, kullanılan anahtar kelimeler, atıflar, ortak atıflar vs.) bilimsel iletişime ilişkin çeşitli bulgular elde edilmektedir (Barca ve Hızıroğlu, 2009). Pritchard (1969) da “bibliyometrik analizi, bir alanda yazılmış kitap ve makalelerin bazı özelliklerini tespit edebilmek amacıyla matematiksel ve istatistikî yöntemlerin kullanılması olarak tanımlamakta” olup bibliyometrik metot tanımlayıcı nitelikte olabileceği gibi değerlendirici nitelikte de olabilir (McBurney ve Novak, 2002). Bibliyometrik analizi gerçekleştirebilmek için taramalar sonucunda elde edilen veriler Excel çalışma sayfasına girilmiştir ve daha sonra yorumlanmıştır.

Bulgular ve Değerlendirme

Stratejik Yönetime İlişkin Kitaplara Ait Bilgiler

Ülkemizde lisans veya lisansüstü eğitiminde stratejik yönetim ders kitabı olarak kullanılan kitapları tespit etmek amacıyla “google akademi” internet sitesinde tarama yapılmıştır. Bu tarama sonucunda elde edilen kitaplarda iş etiğine ilişkin bölümlerin varlığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.

Stratejik Yönetime İlişkin Kitaplarda İş Etiği

Basım Yılı	Kitabın Yazarı/ Editörü	Kitabın Adı	Baskısı	İş Etiği Bölümü	Açıklama
2012	Fevzi Okumuş Mustafa Koyuncu Ebru Günlü	İşletmelerde Stratejik Yönetim	1. Baskı	Yok	Sonuç bölümüne ilişkin kısımda çok kısa bir şekilde değinilmiş.
2010	Erol Eren	İşletmelerde İşletme Yönetimi ve İşletme Politikası	8. Baskı	Yok	- İşletmelerin amaçları bölümünde işletmelerin sosyal sorumlulukları ve ahlak ilişkisi - Genel ve Uluslararası Çevre Değişkenleri bölümü altında etik ve ahlaksal değişkenler
2010	Hayri Ülgen S. Kadri Mirze	İşletmelerde Stratejik Yönetim	5. Baskı	Var	- Kurumsal Yönetişim ve Yönetmelik Etik bölümü - Yönetmelik Etik bölümünde "etik ve ahlak, etik davranışı etkileyen unsurlar, etiğin uygulama alanları, yönetmelik kararlarda etiksel yaklaşımlar" ele alınmakta
2010	Refika Bakoğlu	Çağdaş Stratejik Yönetim	1. Baskı	Yok	-
2009	Tahir Akgemci Hasan Kürşat Güleş	İşletmelerde Stratejik Yönetim (MYO)		Yok	-
2008	Tahir Akgemci	Stratejik Yönetim	2. Baskı	Yok	-
2007	Ömer Dinçer	Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası		Yok	-
2006	Necdet Timur / Erol Eren	Stratejik Yönetim (Açık Öğretim Kitabı)	3. Baskı	Yok	- Genel Çevre Analizi bölümünde hukuksal, dinsel ve ahlaksal incelemeler ve işletmenin stratejik yönetimi

Akademik Makalelerde Stratejik Yönetim ve İş Etiği Birlikteliğine Ait Bilgiler

Akademik makalelerde stratejik yönetim ve iş etiği birlikteliğini araştırmak amacıyla kullanılan "www.asosindex.com" veri tabanından yayın arama bölümünün "başlık, anahtar kelime ve özet" kısmına ayrı ayrı "iş etiği, etik, etik kodları, iş ahlakı, strateji, stratejik yönetim" kelimelerinin her biri ayrı ayrı girilerek tarama yapılmıştır.

Taramalar sonucunda stratejik yönetim ve iş etiği birlikteliğini direkt olarak değerlendiren herhangi bir makaleye rastlanmazken stratejik yönetim konularını iş etiği çerçevesinde değerlendiren çok az sayıda makalenin varlığı tespit edilmiştir. Bu makaleler etik liderlik (1 adet), etik kodları-karar verme (1 adet), etik karar verme (4), etik-kültür (2 adet) konularını irdelemektedirler. Bunun dışında iş etiğine ilişkin etiğin tanımı, önemi, algılanması ve yayılımı, yönetsel etik, bankacılık etiği, pazarlama etiği, meslek etiği, sosyal hizmet etiği, denetim etiği, iletişim etiği, çevre etiği, vergi etiği, ekonomi etiği, halkla ilişkiler-etik,

müzakere etiği, internet etiği, kamu etiği, etik dışı davranışlar, etik iklim, etik-insan kaynakları ve etik-hukuk konularına ilişkin önemli derecede bilgi birikiminin varlığından bahsedilebiliriz.

Lisansüstü Tezlerde Stratejik Yönetim ve İş Etiği Birlikteliğine Ait Bilgiler

Lisansüstü tezlerde stratejik yönetim ve iş etiği birlikteliğini araştırmak amacıyla kullanılan Yükseköğrenim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanından ayrıntılı arama bölümünün “tez adı ve özet” kısmına ayrı ayrı “iş etiği, etik, etik kodları, iş ahlakı, strateji, stratejik yönetim” kelimelerinin her biri ayrı ayrı girilerek tarama yapılmıştır.

Taramalar sonucunda stratejik yönetim ve iş etiği birlikteliğini direkt olarak değerlendiren doktora düzeyinde yapılan bir çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışma 2007 yılında “etik kodlarının rekabet stratejilerine etkilerini İMKB’de bulunan şirketleri örneklem olarak” araştırmış olup “hem etik kodlarının hem de rekabet stratejilerinin birbirlerini dolaylı ve direkt olarak etkilediğini” tespit etmiştir. Bunun dışında tarama sonucunda direkt olarak stratejik yönetim ve iş etiği birlikteliğini araştıran tez çalışması bulunmamasına rağmen etik karar verme konusunda sınırlı sayıda çalışmanın olduğu, ayrıca iş etiği ve özellikle stratejik yönetim alanlarında önemli sayıda tezin var olduğu ve bu çalışmaların son yıllarda önemli derecede arttığı görülmüştür. İş etiğine ilişkin yapılan tezlerde genel olarak iş etiğinin algılanma, uygulanma ve kurumsallaştırma derecelerini sektörel ve kültürel karşılaştırmalar yaparak tespit eden çalışmaların yanında iş etiği ile insan kaynakları ve örgütsel davranışın alt konuları birlikte alınarak literatüre önemli katkılar sunulmuştur.

Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongrelerindeki Stratejik Yönetim ve İş Etiği Birlikteliğine Ait Bilgiler

Ulusal yönetim ve organizasyon kongrelerindeki stratejik yönetim ve iş etiği birlikteliğini araştırmak amacıyla 7. kongre kitabından başlayarak 19.suna kadar kongre kitaplarının hepsi taranmıştır. Bu kitaplarda bildirilerin başlıkla-

rında ve anahtar kelimelerinde “iş etiğı, ahlak, stratejik yönetim, strateji, etik kodları” kelimelerinin her biri ayrı ayrı araştırılmıştır.

Yapılan incelemeler sonucunda stratejik yönetim ve iş etiğı birlikteliğini direkt olarak değerlendiren bir tane bildiri tespit edilmiş olup bu bildiri de “etik kodlarının fırsat algısı olup olmadığını” araştırmaktadır. Bildirilerde de makalelerde olduğu gibi farklı bir tablo ortaya çıkmamıştır. İş etiğine ilişkin yapılan 26 çalışmada genellikle iş etiğini algılama, iş etiğı ile insan kaynakları ve örgütsel davranışın alt konuları birlikte alınarak kongreye katkılar sunulmuştur. Ayrıca birkaç çalışmada da karar verme-iş etiğı ilişkisi ele alınmıştır.

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye’de yapılan akademik çalışmalarla stratejik yönetim literatürüne sunulan katkılarda iş etiğinin gelişiminin nasıl olduğunu araştıran bir girişimdir. Bu amaçla ülkemizde yayımlanan stratejik yönetim kitapları, ulusal yönetim ve organizasyon kongre kitapları, www.asosindex.com veri tabanındaki ilişkili makaleler ve yüksek lisans/doktora tezlerinden elde edilen çalışmalar bibliyometrik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Yapılan araştırmalar neticesinde, stratejik yönetim ve stratejik yönetim unsurlarının- formülasyon, uygulama ve denetleme- iş etiğı ile ilişkisini inceleyen çalışmaların önemli bir bilgi birikimini oluşturmadığı söylenebilir. Sadece direkt olarak etik kodları ve rekabet stratejileri konusunun doktora düzeyinde incelendiğı ve bunun dışında strateji ile iş etiğı ilişkisi konusunda önemli bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Taramalar sonucunda çalışmaların özellikle iş etiğı kavramına, iş etiğı-örgütsel davranışa, iş etiğı-insan kaynaklarına odaklandığı görülmektedir. Stratejik yönetim kitaplarında iş etiğine ilişkin bir bölümün olmamasının bu alandaki ilerlemeler için önemli bir eksiklik oluşturduğu ileri sürülebilir. Dolayısıyla bu çalışma sonucunda stratejik yönetimde iş etiğinin sınırlarının olması için herhangi bir ilerlemenin söz konusu olmadığı ve araştırmacılar için keşfedilmeyi bekleyen bir alan olduğu söylenebilir. İş etiğine ilişkin çalışmaların stratejik yönetimden daha çok diğer yönetim alanları ile birlikte yapıldığı ve ayrıca iş etiğini tanımlamaya yönelik çabaların önemli derecede olduğu görülmektedir. Dolayısıyla iş etiğinin yönetimde

ayrı bir alan olup olmayacağını sorgulanması gelecekte yapılabilecek çalışmalar arasında sayılabilir.

Yapılan bu çalışma çerçevesinde stratejik yönetim alanında yönlendirici olan *Strategic Management Journal* ve iş etiği alanında yönlendirici olan *Journal of Business Ethics* dergilerini genel olarak taradığımızda, strateji ve iş etiği konusunun birlikteliğini araştıran çok önemli çalışmalar (yukarıda belirtildiği gibi) bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalarda da stratejik yönetim alanında iş etiği konusunun içeriğinin ne olması gerektiği konusunda bir yaklaşım söz konusu değildir. Çalışmalar genel olarak stratejik yönetim süreci ve etik konusunda uygulamaya yönelik olup, *Journal of Business Ethics* dergisi de yönetim ve organizasyon alanının tamamını kapsayacak şekilde önemli bir bilgi birikimi sağlamaktadır.

Bu durumu ülkemizdeki literatürle karşılaştığımızda, stratejik yönetim kitaplarında etik konusunun varlığı yok denilecek seviyede olup, içerik konusunda da stratejik yönetim sürecine entegre edilebilen bir açılım bulunmamaktadır. Bilimsel çalışmalarda (yüksek lisans/doktora tezleri, makale ve bildiriler) strateji ve etik konusunu ele alan çalışmaların yok denilebilecek düzeyde olduğu görülmüştür. Ancak her bir alanı ayrı ayrı düşündüğümüzde de uluslararası literatürde olduğu gibi önemli bir bilgi birikimi vardır.

Bu bağlamda hem uluslararası alanda hem de ülkemizde stratejik yönetim literatüründe etiğin ilerlemesinin önünü açabilecek çalışmalara ihtiyaç vardır. İlk olarak iş etiğinin nasıl ilerlediği ele alınarak bu alandaki genel ve ayrıntılı bir değerlendirmenin yapılarak bu alanın kendine özgün bir alan mı yoksa diğer alanların bir alt alanı olarak kalması mı gerektiği tartışılmalıdır. İkinci olarak stratejik yönetimin incelendiği içerik, süreç ve bilişsel yaklaşımlarda iş etiğinin içeriğinin ne olması gerektiği açıklanmalıdır. Böylelikle diğer disiplinlerle (ekonomi, hukuk, psikoloji vb.) ilişkili olarak yeni açılımların olma potansiyeli de kaçınılmaz olacaktır. Üçüncü olarak iş hayatında karşılaşılan etiksel problemler ile strateji ve stratejik yönetim araçları arasında nasıl bir ilişkinin var olduğunu araştıran çalışmalara ihtiyaç vardır. Son olarak özellikle son yıllarda araştırmacıları meşgul eden davranışsal strateji (behavioral strategy) ile iş etiği konusundaki ilişkinin nasıl olduğu tanımlanarak, bu iki alan arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların tespit edilmesi ile strateji ve etik ilişkisini daha belirgin bir çizgiye getiren çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

How does the Pattern of Business Ethics Develop in Strategic Management Literature? A Study on Academic Research in Turkey

Mehmet Ali KÖSEOĞLU*

Minot State University

Kemal KARAYORMUK**

Afyon Kocatepe University

Mehmet BARCA***

Yıldırım Beyazıt University

Abstract

This study investigates how boundaries of business ethics are developed in academic contributions to strategic management literature in Turkey. For this purpose strategic management books published in Turkey, national management and organizational congress books, related papers indexed by asosindex.com and related graduate and doctoral thesis are investigated using bibliometric analysis method. Eight strategic management books, a doctoral dissertation and a paper presented in a national management and organizational congress are obtained during the research. However no papers published by journals were accessed. Findings indicate that there is no significant progress on business ethics in strategic management literature and a significant gap exists in the field. In light of these findings, some evaluations and suggestions are provided for future research.

Key Words

Business Ethics, Ethics Codes, Strategic Management, Strategy.

* **Mehmet Ali KÖSEOĞLU, Ph.D.**, is currently instructor at Department of Business Administration at Minot State University and an associate professor of Business. His research interests include strategic management, business ethics, knowledge management, crisis management. *Correspondence*: Minot State University, College of Business, Department of Business Administration, Minot, ND, USA. Email: mehmet.koseoglu@minotstateu.edu Phone: +1 701 858-3255.

** **Kemal KARAYORMUK, Ph.D.**, is currently an assistant professor of Business Administration. Contact: Afyon Kocatepe University, Sultan Dağı Meslek Yüksekokulu, Afyonkarahisar, Turkey. Email: kyormuk@aku.edu.tr.

*** **Mehmet BARCA, Ph.D.**, is currently a professor of Business. Contact: Yıldırım Beyazıt University, School of Management, Department of Business, Ankara, Turkey. Email: barcamehmet@gmail.com.

Purpose of this study is to find out the progress of business ethics theory and research in strategic management studies conducted in Turkey. More specifically, the paper analyses *i*) the topics strategic management addresses in business ethics *ii*) the topics of strategic management that are studied along with business ethics *iii*) the existence and content of the studies investigating the development of business ethics in identifying the organizational strategy *iv*) and finally, the existence and content of the studies linking business ethics theories and strategic management approaches. Thus, by evaluating the studies that deal with these concepts at both ends of the spectrum the bond between strategic management and business ethics will be demonstrated.

In recent years, the management literature has been discussing two factors that would determine the success or failure of businesses. One of them is strategic management and the other is business ethics. In Turkey both strategic management (Barca & Hızıroğlu, 2009; Duman, Kalemci, & Çakar, 2005), and business ethics (Özdemir, 2009) have gained impetus in the academia since 2000s. In addition, these two disciplines have been studied separately or jointly in strategic management books (Ülgen & Mirze, 2007), undergraduate and graduate programs. There are some meta-analytical studies in strategic management research in Turkey (Barca & Hızıroğlu, 2009; Dalyan, 2002; Duman et al., 2005), and also in business ethics (Özdemir, 2009). Furthermore, Eğri and Sunar's meta analytical study (2000) found some research conducted in public sector, private sector and civil society contexts, however not the academic context, thus failed to evaluate the status of business ethics.

In western countries, there are many studies reviewing the business ethics literature (Chan, Fung, & Yanu, 2009, Ma, 2009; Talukdar, 2010), as well as the strategic management (Nerur, Rasheed, & Natarajan, 2008). Although many studies argue that ethical issues should be emphasized more in strategic management (Freeman, 1984; Gilbert, 1995; Hosmer, 1994; Singer, 1994) only a few of them investigate the extent of ethics in strategic management. Lemke and Driscoll's (2009) and Geiger's (2010) studies examine the sections on

ethics in strategic management textbooks. Robertson's (2008) study analyses the research on business ethics in all issues of Strategic Management Journal published between 1996 and 2005. Elms, Brammer, Harris and Phillips' study (2010) suggest that these two fields have common areas of study that could further be developed such as stakeholder theory, managerial discretion, behavioural strategy, strategy as practice and environmental sustainability.

To achieve the objectives of this study, strategic management books published in Turkey, the national congress books on management and organization, www.asosindex.com database articles and graduate dissertations have been analysed through bibliometric analysis.

Strategy and Ethics

Co-existence of the Strategy and Ethical Concepts

A strategy that is focused on strategic and ethical thinking constitutes an important bridge between ethics and applications (Hansen & Smith, 2006). Although research on business ethics plays a dominant role in the management literature and in the business world, there appears to be a gap in strategic management (Miles, 1993; Robertson, 2008). The reason for this could be the concept of strategy also refers to selfishness, penetration, application and modernity (Singer, 1994).

Strategy literature could be grouped under two main headings. The first one "position approach" and the other one is "resource based approach". In analysing the relationship of these approaches with ethics, there are two methods. One of them is involved with the effect that ethics and social responsibility have on the performance of organizations. The second method is the management of social problems. From this standpoint, social problems are seen as vital routers in a business environment (Miles, 1993). Accordingly, we need focus on two specific problems for an ethical assessment of these two approaches (Vogel, 1991). The first one is *the intent* and the second one is *the result*. Considering these two approaches, the concerns mentioned above draw a depressing

picture of ethics and strategy. However, Foss (1997) mentions that *the position approach* addresses industrial organizations in all debates, but he is interested in the performance of businesses to explore opportunities.

Studies Analyzing the Coexistence of Strategy and Ethics

Studies analyzing the coexistence of strategy and ethics will be assessed under two headings, as international and national levels to better evaluate the progress in the field.

International arena could be assessed by *the funnel approach*. Narrowing down the studies from the general area of business ethics to a more specific area of coexistence of business ethics and strategy will make it easier to track the progress in the field.

Chan et al (2010) analyzed 4200 articles published in 10 prominent journals of business ethics between 1999 and 2008 in the context of academics and institutions that have contributed to the field (Table 1). 67 different countries contributed to the journals and 22% of the top 100 institutions have been identified to be “religiously-oriented”. These institutions are namely Orthodox Protestants, the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, Baptist, Jewish and Roman Catholics. It seems that business ethics research is substantially guided by the missions of the institutions on the basis of their value systems or religious beliefs. Assessment made on academics reveals that the professors in the institutions of the United States of America make important contributions to the field. Some of the findings of this study are summarized in the table below.

In order to assess the development of business ethics in the field, Ma (2009) scanned such keywords as “business ethics, corporate ethics, social responsibility, social performance, corporate citizenship and social responsiveness” in the Social Sciences Citation Index for articles published between 1997 and 2006. His scan yielded 643 articles which he later analyzed with cited references method. These articles have used 21, 952 other articles in their bibliographies

and the summary of the findings is presented in Table 2. Results point to a change in paradigm (Kuhn, 1962) between the first and the second five years. The topics that are mainly discussed in the first 5 years focus on theory of ethical decision-making and the theoretical framework for understanding business ethics whereas in the second 5 years corporate social responsibility and business performance issues are addressed.

Table 1.	
<i>Findings of Chan et al. (2010)</i>	
Journals within the scope of this research	
Business and Society	
Business Ethics: European Review	
Business Ethics Quarterly,	
Business and Society Review,	
Ethics and Information Technology,	
Ethical Theory and Moral Practice,	
International Journal of Value Based Management,	
Journal of Business Ethics,	
Journal of Markets and Morality,	
Teaching Business Ethics	
Continental Distribution of Academics who have contributed to the field	
Continent	Percentage
North America	55.9
Europe	25.3
Asia-Pacific	8
National Distribution of Academics who have contributed to the field	
Nation	Number of Articles
USA	567
UK	109
Spain	45
Canada	41
Germany	35
Australia	31
Taiwan	23
Netherlands	16
Turkey	14
Academics who have contributed to the field	
Herman Tavani	
Daryl Koehn	
Antonio Argandona	
Geoff Moore	
Thomas Hemphill	

Table 2.
Findings of Ma (2009) Study

Journals with the highest cited references	
Journal	Number of cited references
Journal of Business Ethics	3013
Academy of Management Review	548
Academy of Management Journal	289
Business Ethics Quarterly	253
Journal of Marketing	231
Strategic Management Journal	167
California Management Review	162
Business and Society	160
Harvard Business Review	140
Authors with most cited references and their works	
Author	Work
Between 1997-2001	
Friedman (1970)	The social responsibility of business is to increase its profits
Ferrell ve Gresham (1985)	A contingency framework for understanding ethical decision making in marketing
De George (1987)	The status of business ethics: Past and future
Freeman (1984)	Strategic management: A stakeholder approach
Between 2002-2006	
Carroll (1979)	A three-dimensional conceptual model of corporate performance
McWilliams & Siegel (2001)	Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective
Freeman (1984)	Strategic management: A stakeholder approach
Wood (1991)	Corporate social performance revisited

Tseng, Duan, Tung and Kung (2010) examined 3059 articles and 85,000 citations published in 1997-2006 in three SSCI and SCI-indexed journals (Ethics, Ethics & Behavior, Journal of Business Ethics). Accordingly, the most cited journals are shown below: Academy of Management Review (614), Journal of Business Ethics (507), Journal of Marketing (173), Journal of Applied Psychology (156), and Journal of Macromarketing (130). This study shows three highlighted factors in the field: *i*) ethical and unethical decision making, *ii*) corporate governance and firm performance, *iii*) ethical principles and codes of conduct.

A search in international literature on strategy and business ethics has revealed Robertson's (2008) study which reviewed articles dealing with strategic management and ethics. Robertson analyzed articles published in strategic management journal in the period of 1996-2005 within the framework of "business ethics". He found 23 descriptive articles integrating strategic management with business ethics on subjects including corruption, morality, reputation management, corporate social responsibility, glass ceiling / gender equality, ethical decision-making, white-collar

crime, insider trading, environmental issues (natural environment), and codes of ethics. Non descriptive studies focused on ethical issues are involved in layoffs, downsizing, CEO compensation, anti-dumping legislation (financial dumping), organizational commitment, business risk, organizational slack, patent litigation, religion, takeovers, social capital, corporate governance, risk-taking, firm survival and bankruptcy. The study also looked into the 23 articles thematically, and found 7 articles on environmental management, 5 articles on ethics policy and planning, 4 articles on reputation management, 3 articles on paper white-collar crime, and 2 articles on corruption and international market analysis and 2 articles on analysis of business ethics research.

Geiger (2010), Lemke and Driscoll (2009) also provide an important contribution in this field by investigating how content of business ethics could be developed in strategic management textbooks. In their studies, it was concluded that the presence of business ethics is still insignificant but there is an increase. They also added that ethical content of textbooks is uncertain and there is need for further research in this area.

On the other hand there are some very important international studies addressing the co-existence of strategy and ethics (Behnam & Rasche, 2009; Gilbert, 1986; Freeman, 1984; Hosmer, 1994; Husted & Allen, 2000; Robertson & Crittenden, 2003). These studies agree that the relation between strategy and ethics is significant, and that the balance in this relationship will shape the future of businesses. Also they propose new approaches as to how strategy and ethics should be investigated in the future.

At the national level, two studies were found that review business ethics literature. In this study, articles that were analyzed were classified into eight topics *a)* business ethics literature, *b)* professional ethics literature, *c)* work-ethics literature, *d)* social responsibility literature, *e)* environment and business ethics literature, *f)* public administration and business ethics literature, *g)* religious values and business ethics literature, *i)* Akhi organizations (Guilds) and business ethics literature (Özdemir, 2009). Özdemir's work lists the names of books, translated books, journals and reports on business ethics. Eğri and Sunar's (2010) study conducted semi-structured interviews with 11 people in the public sector, private sector and civil society and tried to analyze the development of business ethics literature in Turkey. There is

only one doctoral dissertation that is directly investigating the relationship between strategy and ethics, which analyzes how the ethical codes of businesses are reflected in competitive strategies of businesses. Dissertation investigated the attitudes of companies traded in the Istanbul stock exchange, and the factor analysis showed that eight factors influence the competitive strategies, which are instrumental competitive strategies, reciprocity-oriented competitive strategies, culture-oriented competitive strategies, market decisive competitive strategies, exploitative competitive strategies, ethics framed competitive strategies, competitive strategies for minimizing conflict, competition strategies based on all stakeholders.

Design of the Study

Purpose and Importance of the Study

This study deals with a) how strategic management textbooks approach business ethics b) how MA/MSc and PhD theses discuss the strategic management and ethics relationship c) the progress achieved by scientific articles and d) the progress achieved by the management and organization congresses in Turkey. This study is one of the pioneering studies in the field to reveal the pattern of business ethics and strategic management and is expected to contribute to future studies.

Scope and Methodology of the Study

For the purpose of the research, academic books were accessed via internet research. Academic papers were searched through www.asosindex.com database and master's and doctoral theses were obtained from www.yok.gov.tr. Management and organization congress proceedings were searched in congress publications. The key words in this research were "strategy, strategic management, ethics and business ethics".

This study used bibliometric analysis. Bibliometric method analyzes specific features of academic studies, such as the number of published scientific works in a time period, popular research areas, most contributing universities, the number of works

by authors, keywords, cited references, co-citations etc. conducted in a particular area (Barca & Hızıroğlu, 2009). According to Pritchard (1969), bibliometric analysis is the use of mathematical and statistical methods to identify some of the features of written books and articles in a field. Bibliometrics can be either descriptive, such as looking at how many articles an organization has published, or evaluative, such as using citation analysis to look at how those articles influenced subsequent research by others (McBurney & Novak, 2002). Data obtained was entered into an Excel worksheet to be used in bibliometric analysis, and then interpreted.

Results and Evaluation

Books on Strategic Management

An internet search was carried out on “Google academy” to determine the strategic management textbooks used in undergraduate or post-graduate education institutions in Turkey. The result of this search is shown in the table below.

Table 3.
Business Ethics in Books on Strategic Management

Publishing year	Author/Editor	Title of the book	Edition	Section on Business Ethics	Remarks
2012	Fevzi Okumuş, Mustafa Koyuncu, & Ebru Günlü	İşletmelerde Stratejik Yönetim	1st	no	-Briefly mentioned in the conclusion of the book
2010	Erol Eren	İşletmelerde İşletme Yönetimi ve İşletme Politikası	8th	no	-Objectives of businesses section talks about social responsibilities and the relation with ethics -ethics and moral variables mentioned under general and international environmental variables -Corporate Governance and Managerial Ethics
2010	Hayri Ülgen & S. Kadri Mirze	İşletmelerde Stratejik Yönetim	5th	yes	- Managerial Ethics covers “ethics and morality, factors affecting ethical behaviour, applied ethics, ethical approaches in managerial decisions”
2010	Refika Bakoğlu	Çağdaş Stratejik Yönetim	1st	No	-
2009	Tahir Akgemci & Hasan Kürşat Güleş	İşletmelerde Stratejik Yönetim (MYO)		No	-
2008	Tahir Akgemci	Stratejik Yönetim	2nd	No	-
2007	Ömer Dinçer	Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası		No	-
2006	Necdet Timur & Erol Eren	Stratejik Yönetim (Açık öğretim Kitabı)	3rd	No	-In General Environmental analysis, legal, religious and moral analysis and strategic management of the organization.

Academic Articles Studying the Co-existence of Strategic Management and Business Ethics

www.asosindex.com database was searched by entering keywords such as “business ethics, ethics, codes of ethics, business morality, strategy, strategic management” in “title, keyword, and abstract” search fields.

The results of these searches yielded no articles directly evaluating the association of strategic management and business ethics and very few articles that study strategic management issues within the framework of business ethics. These articles examine ethical leadership (1 article), ethical codes and decision making (1 article), ethical decision-making (4 articles), ethics and culture (2 articles). In addition, there is a significant accumulation of research on business ethics, mostly on definition, importance, perception and prevalence of ethics, managerial ethics, banking ethics, marketing ethics, professional ethics, social ethics, auditing ethics, communication ethics, environmental ethics, tax ethics, economic ethics, public relations ethics, negotiation ethics, internet ethics, public ethics, unethical behavior, ethical climate, ethics and human resources, and ethics-law.

Co-existence of Strategic Management and Business Ethics in Graduate Theses

Board of Higher Education (YÖK) National Thesis Center database was searched for keywords such as “business ethics, ethics, codes of ethics, business morality, and strategy, strategic management in “title and abstract” search fields to investigate the association of strategic management and business ethics.

As a result of the search, one PhD dissertation was found to study the association of strategic management and business ethics. This study in 2007 analyzed Istanbul stock exchange market companies to observe the effects of ethical codes in competitive strategies and found out that “ethical codes and competitive strategies influence each other directly as well as indirectly. There is no other graduate study on the association of these two concepts and a limited number of studies on ethical decision making. However, there are plenty of theses on

ethics and strategic management and the number of these studies seems to have increased significantly in recent years. Dissertations and theses mainly focus on the extent of perception, implementation and institutionalization of business ethics through sectorial and cultural comparisons. In addition to this, sub-topics of business ethics, organizational behavior and human resources are analyzed together and make important contributions to the literature.

Co-existence of Strategic Management and Business Ethics in National Congresses on Management and Organization

National congresses on management and organization were reviewed through the publications of congress proceedings. Out of 19 books, 7 of them were reviewed for keywords such as “business ethics, ethics, strategic management, strategy, ethical codes”.

As a result of the search, one paper directly evaluating the association of strategic management and business ethics was found. This paper analyzes whether the codes of ethics are perceived as an opportunity. Searching the conference proceedings did not yield a different result and out 26 papers that investigate strategic management and business ethics most of them were found to analyze the perception of business ethics and relationship of business ethics with various human resources and organizational behavior sub topics. A few studies addressed the relationship between business ethics and decision-making.

Discussion

As a result of the research, we can conclude that the studies on the relationship between strategic management and strategic management elements – formulation, implementation and monitoring - and business ethics do not constitute a significant accumulation of knowledge. Apart from one PhD dissertation analyzing the ethical codes and competitive strategies, there is no major study on the co-existence of these concepts. As a result of searches, it was observed that the studies mainly focus on business ethics, business ethics-

organizational behavior, business ethics and human resources. Lack of business ethics sections in strategic management textbooks is a drawback for progress in this area. Therefore, it could be asserted that absence of clear boundaries of business ethics within strategic management hinders the development of the field and should be explored more by researchers. Studies done in business ethics are generally in conjunction with a lot of other management areas rather than strategic management and the efforts to define business ethics still appear to be significant. Therefore, the study of business ethics as a separate field in management for the future seems likely.

Within the framework of this study, two prominent journals, *Strategic Management Journal* and the *Journal of Business Ethics* were reviewed, and significant studies that analyze the co-existence and association of strategy and business were found. However, these studies lack an approach that will determine the content of business ethics in strategic management. Studies in general elaborate on application of strategic management process and ethics, and the *Journal of Business Ethics* contribute greatly to the entire field of management and organization.

When it comes to the literature in Turkey, strategic management books hardly touch upon ethical issues and there is almost no content related to ethics that can be integrated into strategic management process. Academic studies (Master / PhD theses, articles and conference papers) addressing the issue of strategy and ethics together is almost non-existent. However, academic studies in strategy and ethics separately contribute to the literature at a great extent as it is the case in the international literature.

In both the international and national arenas the need for studies that will pave the way for ethics and strategic management collaboration is apparent. Firstly the progress of business ethics as a study field should be observed and the possibility of studying it as an individual discipline should be extensively discussed. Secondly, in content, process and cognitive approaches to strategic management, content of business ethics should be explained. Thus, new opportunities in relation to other disciplines such as economics, law, psychology, etc. will be eligible. Thirdly, more studies are needed to reveal the

relationship between ethical problems encountered in business life and strategic management tools. Finally, relationship between behavioral strategy, a subject that has been analyzed substantially in recent years and business ethics should be defined and the similarities and differences should be identified in order to clarify the strategy and ethics association.

References/Kaynakça

- Barca, M. ve Hızıroğlu, M. (2009). 2000'li yıllarda Türkiye'de stratejik yönetim alanının entelektüel yapısı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(1), 113-148.
- Behnam, M., & Rasche, A. (2009). Are strategists from Mars and ethicists from Venus? Strategizing as ethical reflection. *Journal of Business Ethics*, 84, 79-88.
- Chan, K. C., Fung, H., & Yanu, J. (2010). Business ethics research: A global perspective. *Journal of Business Ethics*, 95(3), 9-53.
- Dalyan, F. (2002). Stratejik yönetim alanında yapılmış lisansüstü çalışmalarla ilgili bir durum saptaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 3, 57-77.
- Duman, Ş. A., Kalemci, R. A. ve Çakar, M. (2005). Türkiye'de stratejik yönetim alanının kapsamını belirlemeye yönelik bir araştırma. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 57-72.
- Eğri, T. ve Sunar, L. (2010). Türkiye'de iş ahlaki çalışmaları: Mevcut durum ve yönelimler. *İş Ahlakı Dergisi*, 3(5), 41-67.
- Elms, H., Brammer, S. J., Harris, J. D., & Phillips, R. A. (2010). New directions in strategic management and business ethics. *Business Ethics Quarterly*, 20(3), 401-426.
- Foss, N. J. (1997). Ethics, discovery, and strategy. *Journal of Business Ethics*, 16(11), 1131-1142.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston, MA: Pitman.
- Geiger, S. W. (2010). Ethics content in strategic management textbooks: A longitudinal examination. *American Journal of Business Education*, 3(10), 39-44.
- Gilbert, D. R. (1986). Corporate strategy and ethics. *Journal of Business Ethics*, 5(2), 137-150.
- Gilbert, D. R. (1995). Management and four stakeholder politics: Corporate reengineering as a crossroads case. *Business and Society*, 34, 90-97.
- Hansen, F., & Smith, M. (2006). The ethics of business strategy. *Handbook of Business Strategy*, 7(1), 202-206.
- Hosmer, L. (1994). Strategic planning as if ethics mattered. *Strategic Management Journal*, 15, 17-34.
- Husted, B. W., & Allen, D. B. (2000). Is it ethical to use ethics as strategy? *Journal of Business Ethics*, 27, 21-31.
- Kuhn, T. (1962). *The structure of scientific revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lemke, R. M., & Driscoll, C. (2009). Assessing the integration of ethics content in strategic management textbooks: An exploratory analysis. *Journal of Strategic Management Education*, 5(1), 5-32.
- Ma, Z. (2009). The status of contemporary business ethics research: Present and future. *Journal of Business Ethics*, 90, 255-265.
- McBurney, M. K., & Novak, P. L. (2002). What is bibliometrics and why should you care? In *Proceedings of Professional Communication Conference 2002, IPCC 2002* (pp. 108-114). IEEE International. doi: 10.1109/IPCC.2002.1049094
- Miles, G. (1993). In search of ethical profits: Insights from strategic management. *Journal of Business Ethics*, 12(3), 219-225.
- Nerur, S., Rasheed, A., & Natarajan, V. (2008). The intellectual structure of the strategic management field: An author co-citation analysis. *Strategic Management Journal*, 29, 319-336.
- Özdemir, S. (2009). Günümüz Türkiye'sinde akademik iş ahlaki çalışmalarına genel bakış. S. Orman ve Z. Parlak (Ed.), *İşletmelerde iş etiği içinde* (s. 301-336). İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics? *Journal of Documentation*, 25, 348-349.
- Robertson, C. J. (2008). An analysis of 10 years of business ethics research in strategic management journal: 1996-2005. *Journal of Business Ethics*, 80, 745-753.
- Robertson, C. J., & Crittenden, W. F. (2003). Mapping moral philosophies: Strategic implications for multinational firms. *Strategic Management Journal*, 24, 385-392.
- Singer, A. F. (1994). Strategy as a moral philosophy. *Strategic Management Journal*, 15, 191-213.
- Talukdar, D. (2011). Patterns of research productivity in the business ethics literature: Insights from analyses of bibliometric distributions. *Journal of Business Ethics*, 98, 137-151.

Tseng, H., Duan, C., Tung, H. & Kung, H. (2010). Modern business ethics research: Concepts, theories, and relationships. *Journal of Business Ethics*, 91, 587-597.

Ülgen, H. ve Mirze, S. K. (2007). *İşletmelerde stratejik yönetim* (4. basım). İstanbul: Arıkan.

Vogel, D. (1991). Business ethics: New perspectives on old problems. *California Management Review*, 33(4), 101-117.

